

EEN OPMERKELIJKE INTREDE IN HET KLOOSTER DER NORBERTINESSEN TE VEURNE, 1685

G. DALLE °

Tal van bronnen inzake het bijzonder rijke kerkelijk verleden te Veurne tijdens het Ancien Regime sluimeren in de archiefbewaarplaatsen en wachten slechts op de verwerking van hun inhoud. Instellingen als het kapittel van Sint-Walburga, de Sint-Niklaasabdij, de kloosters der Cellebroeders of Alexianen, Capucijnen en Oratorianen aan mannelijke zijde, de kloosters der Grauwe Zusters of Penitenten, Zwarte Zusters en Witte Zusters of Norbertinessen aan vrouwelijke kant drukten hun stempel op de stad¹.

Het klooster der Norbertinessen kende een bewogen stichtingsgeschiedenis². De aanzet ertoe werd gegeven door de vlucht van de Gasthuuszusters van Bethanië te Wulpen uit hun grondig verwoeste vestiging naar Veurne in 1590. Aangezien het gasthuis te Wulpen sedert zijn ontstaan in 1252 voor zijn geestelijke leiding en liturgische hulp een beroep had gedaan op de plaatselijke pastoor die steeds lid was van het kapittel van de Norbertijner Sint-Niklaasabdij leek het vanzelfsprekend dat de overgebleven zusters te Veurne ook in 1590 de hulp inriepen van de pastoor van de Sint-Niklaasparochie, kannunnik en bovendien broer van de toenmalige prioeres. Tijdens de openingszitting van het Generaal Kapittel van de Norbertijnen te

° Dr. geschiedenis, ere-leraar, H. Boulognestraat 8, app. 3, 8670 Koksijde.

1. Voor een algemeen beeld van het kerkelijk leven te Veurne kan nog nuttig gebruik worden gemaakt van het enigszins verouderde werk van F. De Potter, E. Ronse en P. Borre, *Geschiedenis der stad en kastelnij van Veurne*, dl. 2, Gent, 1873. Verder raadpleegde men H. Huyghebaert, *Furnes*, in: *Dictionaire d'Histoire et de Géographie ecclésiastiques*, dl. 19, Parijs, 1981, kol. 444-468. De toestand in de 18e eeuw werd geschetst door M. Cloet, *Kerkelijke infrastructuur en godsdienstig leven te Veurne in 1768-1769*, in: *Getuigen in polderklei. Huldeboek dr. G. Dalle*, red. J. Herregat, F. Becuwe en J. Van Acker, Veurne, 1990, blz. 21-30.

2. Inzake de Norbertinessen zie N. Huyghebaert, *Prieuré Saint-Joseph de Béthanie à Furnes*, in: *Monasticon Belge*, T. III, Flandre Occidentale, dl. 3, Luik, 1974, blz. 645-652; J. Termote, M. Timperman en J. Van Acker, *Tweehonderd jaar Norbertinessenklooster in Veurne (1618-1783)*, Veurne, 1989. Het archief van het klooster wordt bewaard op het Stadsarchief te Veurne (SAV), *Oud Archief*, nrs. 1110-1111, en eveneens aldaar in de *Verzameling de Spot*, nrs. 48-61.

Prémontré op 13 mei 1618 werd de reeds opnieuw aangroeiende gemeenschap als Norbertinessenklooster in de orde opgenomen. We gaan verder niet in op het hieruit voortgevloeide en langdurig kerkrechtelijk geschil tussen de bisschoppen van Ieper en de abten van Sint-Niklaas inzake de geestelijke voogdij over het nieuwe klooster.

In de 17e eeuw groeide het patrimonium gestaag aan en in 1666 kon de nieuwe kerk ingewijd worden. Vanaf dit ogenblik gebruikte men de naam van "klooster van Sint-Jozef van Bethanië". Onder het prioresschap van Elisabeth De Coninck (1667-1703) steeg het aantal kloosterlingen met een derde. Doch ook in diezelfde jaren laaide het latente canonieke conflict inzake de voogdij van abt of bisschop weer hevig op, wat tot spanningen en clanvorming binnen de kloostergemeenschap leidde. In hoger genoemd kader greep de intrede plaats van Franchoise de Feu (of Defeu) in 1685. Wij publiceren in bijlage twee contracten hieromtrent³.

Bij contract van 10 maart 1685 (stuk later verscheurd) treedt Franchoise de Feu in in het Norbertinessenklooster⁴. Bij overeenkomst van 4 juni 1685 (bewaard, zie bijlage 1) treedt ze weer uit. Volgens een onderaan toegevoegde notitie vertrok zij pas op 5 juli hieropvolgend. Op 28 september 1685 komt ze blijkbaar op deze beslissing terug en hernieuwt haar intredecontract van 10 maart (bewaard, zie bijlage 2).

Bij de voorstelling van dit dossier wensen wij enkele vaststellingen ter overweging mee te geven. In de eerste plaats rijzen vragen over de draagwijdte van de zogenaamde "ingressie" van F. de Feu. Bij gebrek aan de clausules en bewoordingen van het originele intredecontract van 10 maart 1685 moeten we steunen op de akte van verbreking van 4 juni. Deze werd medeondertekend door prioeres Elisabeth De Koninck, evenals door de subprioeres en twee van de oudste zusters, wat betekent dat zogoed als het gehele klooster zijn instemming verleende. Op basis hiervan zou een zekere belangrjkheid van de gebeurtenis kunnen afgeleid worden, zoals inderdaad bijv. een uittreding uit de gemeenschap. Wij wijzen tevens op de tegenstelling tussen de "ingressie voor haer leven" enerzijds en nu de "volle macht [om] te gaen wonen daer thaer belieft". Er is

3. SAV, *Oud Archief*, nr. 1110, twee stukken i.v.m. Franchoise de Feu.

4. SAV, *Oud Archief*, nr. 1110 : ... *behelsende de ingressie van de voornoemde Franchoise de Feu voor haer leven int voornoemde clooster, ...*

bovendien sprake van de terugbetaling van een bedrag van 25 ponden vlaams in mindering van het contractueel bedongen intredegeld. Het kon hier gaan om een gedeeltelijke terugbetaling van de oorspronkelijke bruidschat. Aangezien de datum van het werkelijke vertrek van F. de Feu - op 5 juli 1685 - nog niet vaststond behield de gemeenschap zich als waarborg voor het levensonderhoud van de betrokkene het recht voor op de overgebleven 25 ponden vlaams. Op 28 september herbevestigden de prioeres en de supprioeres de rechtskracht van het eerste contract. Blijkbaar vond men het echter niet nodig het contract van 10 maart te herschrijven - het was nochtans gescheurd - en namen de partijen genoegen met de voorliggende omschrijving. Als bewijs hiervoor dient de rugnotitie op de akte van 28 september nl. "Contract van de ingressie van Franchoise de Feu".

Heeft men hier echter wel te maken met een werkelijke intrede als novice in het Norbertinessenklooster? Enige twijfel rijst na het onderzoek van de chronologische lijsten van kloosterzusters, samengesteld op basis van de necrologia uit het archief van de Sint-Niklaasabdij en uit de overige bestanden bewaard op het stadsarchief te Veurne⁵. De naam van Franchoise de Feu komt hier namelijk niet in voor. Maakte zij achteraf toch geen deel uit van het convent? Of bestaat nog een andere interpretatie van de teksten?

Het was o.i. best mogelijk dat F. de Feu zich contractueel als kostganger in het klooster liet opnemen en niet als geestelijke. We verwijzen hiervoor naar het bijna gelijktijdig voorbeeld van Marie Vanderhaeghe, weduwe van kunstschilder Vigor Bouquet, in 1686⁶. In beide gevallen zal men de gelijkaardige contractbepaling opmerken dat na hun overlijden de goederen van de betrokkenen "soo ghelt, wullen als lijnnen" in het bezit komen van de kloostergemeenschap. Zowel de Feu als Vanderhaeghe werden bedacht met een jaarlijkse zielemis gedurende 50 jaren.

Misschien niet relevant, maar toch zal men ook opmerken dat Willem (of Guillaume) de Feu, Franchoises broer, een niet onbelangrijke rol moet hebben gespeeld bij de verbreking van het eerste contract op 4 juni. Op 28 september is van hem echter geen sprake meer.

5. Uitgave door J. Termote, M. Timperman en J. Van Acker, *a.w.*, blz. 55-58.

6. SAV, *Verzameling de Spot*, nr. 56, 10 januari 1686; zie terzake J. Termote, M. Timperman en J. Van Acker, *a.w.*, blz. 36-37.

Misschien was hij intussen overleden vermits hij niet meer als mogelijk erfgenaam vernoemd wordt bij een later overlijden van F. de Feu. Werd het eerste contract door zijn toedoen verbroken en ontviel hij als hinderpaal tussen 5 juli en 28 september 1685?

Aansluitend bij voorgaande opmerking moeten we betreuren dat voornamelijk geen betrouwbare genealogische gegevens inzake Guillaume en Françoise de Feu werden gevonden. De familienaam komt slechts enkele malen voor in de parochieregisters van Veurne omstreeks 1600 en 1640⁷. De maatschappelijke positie van de getuigen zou kunnen bewijzen dat de familie enig aanzien genoot. Uit een tweetal "staten van goed" opgemaakt door de administratie van de stad en kasselrij Veurne met betrekking tot het overlijden van een Jacques de Feu in 1632 en een Michiel de Feu in 1644⁸ kan slechts verondersteld worden dat de familie de Feu afkomstig was uit het noorden van Frankrijk en aanzienlijke bezittingen beheerde in het Veurnse. Men zal tevens opmerken dat het Norbertinessenklooster te Veurne regelmatig novicen van Franse afkomst opnam, tot keizerin Maria-Theresia hieraan een einde stelde. Uiteindelijk beschikt men over niet meer dan enkele gegevens over homoniemen zonder bewezen familiaal verband.

7. SAV, *Parochieregister* nr. 49, uitsluitend in de doopakten.

8. Rijksarchief Brugge, Archief van de kasselrij Veurne, *Verzameling Staten van Goed*, nrs. 32250 en 27275.

BIJLAGEN

1.⁹

De onderschreven vrouwe prieuse, supprieuse ende onderghenoemde religieusen ouderlynghe van het clooster van Sinte Joseph binnen Veurne, bekennen midts desen te annuleeren ende te niete te doene seker contract in daten thienden maerte 1685 ghemaect met Franchoise de Feu, behelsende de ingressie van de voornoemde Franchoise de Feu voor haer leven int voornoemde clooster, soo dat wij onderschreven gheven volle macht aen de voorseide Franchoise te gaen wonen daert haer belijft, mits conditie dat sij sal glisseren ende laeten ten proffijte van tvoorseide clooster vijftwintich ponden grooten vlamsch over dhelft van vijftich ponden grooten vlamsch die sij heeft ghetelt in minderijnghe van de somme ghementioneert int voornoemde contract van haer ingressie ende de resterende vijftwintich ponden grooten vlamsch sullen aen de voornoemde Franchoise bij die van het convent ghetelt worden ter Alderheijlighen toecomende, een weke ofte twee onbegrepen, mits conditie nochtans dat daervan sal ghetrocken worden de tafelcosten van de voorseide Franchoise soo langhe als sij sal blijfven int voornoemde clooster loopende van hedent tot haer vertreck, naer advenante van twintich ponden grooten vlamsch tsiaers. De onderschreven contractanten belijden ende bekennen van beijde sijden het voornoemde contract van daten Xen maerte 1685 te hebben gescheurt, dit alles ghedaen ter presentie van meester Guill(aume)s de Feu, broeder der voornoemde Franchoise de Feu, IIIJen junij 1685 ons toorconden.

Elisabeth de Conijnck, prieuse van tclooster van Sinte Joseph in Veurne;

Suster Johanna Deman, suprieuse;

Suster Maria Reys;

Suster Aleijdis Patou;

Fransoise de Feu

by my Willem de Feu.

(andere inkt en hand:) den 5 julij 1685 is Franchoise vertroocken.

2.

De onderschreven vrouw prieuse ende supprieuse van het clooster van Sint Joseph binnen Veurne, vervanghende het gheheel ghemeente van Sint Joseph voornoemt, bekennen mits desen wederom te vernieuwen het contract ghemaect met Franchoise de Feu, noopende haere ingressie int selve clooster in date Xen maerte 1685, ende te nieten te doene ende annulleren seker ander contract in daten iijjen junij 1685, twelcke inhielt dat het voornoemde contract

9. De tekst van beide contracten is van de hand van priores Elisabeth de Coninck. Men vergelijke hiertoe met haar handtekening.

van den Xen maerte 1685 was te nieten ghedaen, ende diesvolghens dat partijen hen van wedersijden met tselve niet en souden verhelpen, soo ist dat de voornoemde contractanten hun wederom houden aen den teneur van tselve eerste contract in daten Xen maerte 1685 voornoemt, waerop datter vijftich pont groote is ghetelt, ende sal hedent de resterende vijfhondert guldens ghetelt wesen, ende naer het overlijden van de voornoemde Franchoise sal blijfven aen tvoornoemde clooster al tgonne dat de voornoemde Franchoise zal achter laeten, soo ghelt, wullen als lijnnen, sonder dat de vrienden van de voornoemde Franchoise iet sullen moghen thaeren sterfhuse deelen, waervooren dat het convent, tot haere zielelavenesse sullen doen celebreren vijftich missen. Actum desen XXVIIJen septembre XVlc vijfentachtentich, ons toorconden

Elisabeth de Conijnck, prieuse van tclooster van Sint Joseph in Veurne;
Suster Johanna Deman, supprieuse;
Fransoeij de Feu.

(op de rug:) Contract van de ingressie van Franchoise de Feu.